

УДК 582.929.4:575.222.7(477.8)

ГІБРИДИ РОДУ *THYMUS* L. (LAMIACEAE) У ФЛОРИ ЗАХІДНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: ТАКСОНОМІЧНИЙ СКЛАД І ПОШИРЕННЯ

В. О. Начичко, В. І. Гончаренко

Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Грушевського, 4, Львів 79005, Україна
e-mail: nachychko@gmail.com

Гібридизація є типовим явищем у межах таксономічно критичного роду чебрець – *Thymus* L. (Lamiaceae Martinov). Однак питанню коректного встановлення гібридних форм чебреців як способу вирішення проблем систематики цієї групи рослин до сьогодні відводилася переважно другорядна роль. У представлений роботі наведено результати критико-таксономічного дослідження гібридів роду *Thymus* флори західних регіонів України зі з'ясуванням їхнього поширення на досліджуваній території. Встановлено, що різноманіття гібридів представлене на сьогодні дев'ятьма міжвидовими гібридами. Із них гібриди *T. alternans* Klokov × *T. pulegioides* L. та *T. alpestris* Tausch ex A. Kern. × *T. pulcherrimus* Schur subsp. *pulcherrimus* є новими для науки. Наведено анотований конспект гібридів роду *Thymus* у флорі західних регіонів України, що включає гібридну формулу, основні синоніми, базову літературу, поширення на території західних регіонів України, карту поширення, перелік опрацьованих гербарних зразків і критичні коментарі. Якщо гібрид валідно описаний як нотовид, то додатково наводяться його латинська й українська бінарні назви, номенклатурна довідка, відомості про номенклатурний тип і місце його зберігання. Запропоновано оригінальний ключ для визначення гібридів.

Ключові слова: *Thymus* L., гібрид, західні регіони України, систематика, хорологія.

ВСТУП

Рід *Thymus* L. (Lamiaceae Martinov) є досить поліморфним таксоном, який характеризується високим рівнем пластичності морфологічних ознак у його представників. Не останню роль у забезпеченні цього поліморфізму відіграють процеси гібридизації, що є типовим явищем у роді *Thymus*. Гібридизація, очевидно, мала і має важливе значення у процесах видоутворення чебреців. Вона досить легко відбувається як між філогенетично спорідненими видами, що належать до однієї підсекції або секції, так і між еволюційно неспорідненими видами із різних секцій. Тому в оглядах, де представлені два і більша кількість видів роду, як правило, наявні і їхні гібриди. У природі найчастіше гібридизують представники тих видів, які мають незначні відмінності у хромосомних наборах. Їхні гібриди є проміжними за габітусом між

представниками батьківських видів, проявляючи морфологічні ознаки, характерні для кожного з них. Іноді гібридизація відбувається між видами, представники яких сильно відрізняються за числом хромосом. Такі гібриди за морфологічними ознаками наближаються до батьківської форми із більшою кількістю хромосом, проявляючи при цьому також ознаки батьківської форми із меншим хромосомним набором [8].

Наявність гібридів спотворює чіткі межі між окремими видами роду *Thymus* і ускладнює їхню ідентифікацію. Тому коректне встановлення гібридних форм чебреців є досить важливим у контексті вирішення проблем систематики цієї критичної для таксономії групи рослин. Разом з тим, цьому питанню до сьогодні відводилася другорядна роль.

Стосовно західних регіонів України, перша згадка про поширення однієї гібридної форми роду *Thymus* на цій території наведена у роботі польського флориста В. Błocki [1]. Здатність окремих видів роду до гібридизації та їхні гібридні форми з різних регіонів досліджуваної території відзначали в подальшому також W. Szafer зі співавторами [37] та A. Margittai [20, 21]. Високий потенціал чебреців до гібридизації зауважували українські монографи роду *Thymus* М. В. Клоков [11–14] та Н. О. Десятова-Шостенко [15, 16], хоча детальна таксономічна обробка гібридів лишилася поза увагою дослідників. Найбільш повно інформація про різноманіття гібридів чебреців і їхнє поширення на теренах західних регіонів України представлена у публікаціях В. Pawłowski [32, 33]. Для цієї території вчений наводить одинадцять гібридних форм [33]. Попри свою інформативність, роботи В. Pawłowski на сьогодні є застарілими і не витримують критики у світлі сучасних таксономічних концепцій у роді *Thymus* [3–6, 36] і правил ботанічної номенклатури [24].

В подальшому у працях різних дослідників другої половини ХХ – початку ХХІ ст. представлена тільки фрагментарна інформація щодо різноманіття і поширення гібридів роду *Thymus* у флорі західних регіонів України [10, 19, 25, 27–29, 38, 40]. Досить часто ця інформація стосується лише конкретних (часто локальних) територій [10, 27–29, 38, 40] і нерідко є неоднозначною та помилковою [10, 38, 40]. Зважаючи на це, метою представленої роботи було провести детальне критико-таксономічне дослідження гібридів роду *Thymus* флори західних регіонів України зі з'ясуванням їхнього поширення на досліджуваній території.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Робота виконана в рамках комплексного вивчення роду *Thymus* у флорі західних регіонів України протягом 2009–2015 років [30]. Основу її становлять результати власних польових досліджень і критичне опрацювання колекцій гербаріїв CHER, KRA, KRAM, KW, LW, LWKS, LWS, MSUD, UU (тут і далі акроніми гербаріїв наведено за [35, 39]), гербарію Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (далі – СХУ), гербарію Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (далі – ТНПУ). Крім того, опрацьовані фотокопії та скановані зображення зразків з гербаріїв P, PR, BP, MO, гербарію Рівненського природного заповідника (далі – РПЗ).

Територія дослідження охоплює вісім західних адміністративних областей України: Волинську, Рівненську, Хмельницьку, Тернопільську, Львівську, Закарпатську, Івано-Франківську, Чернівецьку. Вона є досить гетерогенною в орографічному плані й розташована в межах Поліської низовини, Волинської височини, Малого Полісся, Подільської височини, Розточчя, Хотинської височини, височинної області Передкарпаття, Українських Карпат і Закарпатської низовини [23].

Конспект гібридів включає гібридну формулу, основні синоніми, базову літературу, поширення на території західних регіонів України, карту поширення, перелік опрацьованих гербарних зразків і критичні коментарі. Якщо гібрид валідно описаний як нотовид, додатково наводяться його латинська й українська бінарні назви, номенклатурна довідка, відомості про номенклатурний тип і місце його зберігання. Аналіз номенклатури гібридних таксонів роду *Thymus* проведено відповідно до вимог чинного Міжнародного кодексу номенклатури водоростей, грибів і рослин (далі – МКН) [24]. Карти поширення гібридів виконані на карті-основі крапковим методом з використанням програмного пакету MapInfo Professional version 10.0.1. Ключ для визначення гібридів побудований за дихотомічним принципом.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХНЄ ОБГОВОРЕННЯ

За результатами наших попередніх досліджень [27, 29, 30], у флорі західних регіонів України рід *Thymus* представлений дев'ятьма видами, які належать до двох секцій *Marginati* (A. Kern.) A. Kern. і *Serpyllum* (Mill.) Duby. На спільних територіях поширення цих видів нами виявлені дев'ять гібридних форм.

На локальних ділянках спільного трапляння *T. moldavicus* Klokov & Des.-Shost. і *T. pannonicus* All. в околицях села Жабокруки Тлумацького району Івано-Франківської області нами виявлені рослини *T. moldavicus* × *T. pannonicus*. Подібні випадки гібридизації між *T. moldavicus* і *T. pannonicus* неодноразово наводили різні дослідники переважно для південних регіонів України [19, 25]. Для флори досліджуваної території виявлений гібрид наводиться нами вперше. За габітусом він займає проміжне положення між представниками батьківських видів. Контрастним є прояв гібридом специфічних діагностичних ознак одночасно двох різних секцій, до яких належать представники батьківських видів: кількість війок на зубцях нижньої губи чашечки зазвичай перевищує дванадцять пар; вони майже однакової довжини, що не більша від ширини зубця при основі (ознаки секції *Serpyllum*); приквіткові листки за формою не відрізняються від стеблових (ознака секції *Marginati*).

Спорадично поширеним на території західних регіонів України є гібрид *T. pulegioides* L. × *T. serpyllum* L. emend. Mill., який описаний як нотовид *T. ×oblongifolius* Opiz. Незважаючи на те, що батьківські види належать до різних секцій, за комплексом морфологічних ознак гібридні форми виявляють спільні риси з представниками секції *Marginati* і габітуально більш близькі до представників *T. pulegioides*.

Ще одним гібридом, батьківські форми якого належать до різних секцій, є *T. pannonicus* × *T. serpyllum*. Ці рослини габітуально проміжні між представниками батьківських видів і за комплексом морфологічних ознак виявляють спільні риси з представниками секції *Marginati*. Оскільки види *T. pannonicus* і *T. serpyllum* сильно відрізняються за екологічною амплітудою та зумовленим нею характером поширення, то на території дослідження їхні гібриди трапляються лише на північних схилах Подільської височини, де представники батьківських видів ростуть разом.

Найбільша частка виявлених гібридів представлена гібридами між представниками секції *Marginati*. При цьому єдиними обмежувальними чинниками гібридизації найчастіше виступають екологічна амплітуда видів і зумовлена нею територія їхнього поширення. Тому природним є той факт, що найбільшу частку всіх гібридів становлять гібриди *T. pulegioides*. Для цього виду характерна широка екологічна амплітуда і найбільша територія розповсюдження у західних регіонах України, що створюють можливість контакту з іншими видами, обмеженими у своєму поширенні.

Досить легко представники *T. pulegioides* гібридизують із представниками видів *T. alpestris* Tausch ex A. Kern. та *T. pannonicus*, які характеризуються аналогічним хромосомним набором ($2n = 28$) [8]. Окрім наведених гібридів з участю *T. pulegioides*, нами виявлені також гібриди представників цього виду з представниками видів із удвічі більшою кількістю хромосом ($2n = 56$): *T. pulcherrimus* Schur \times *T. pulegioides* та *T. alternans* Klokov \times *T. pulegioides*.

Гібрид *T. pulcherrimus* \times *T. pulegioides*, який описаний як нотовид *T. \times czorszty-nensis* Pawł., трапляється дуже рідко. Це, очевидно, пояснюється складністю перебігу процесів гібридизації у видів зі сильними відмінностями каріотипів за природних умов [8, 22], локальним поширенням *T. pulcherrimus*, відмінностями у висотному розподілі батьківських видів. Водночас гібридне походження виявлених рослин не викликає сумнівів. Загалом, вони проявляють комплекс морфологічних ознак, характерних для *T. pulcherrimus*. Однак, одночасно у них проявляється властива представникам *T. pulegioides* ознака витягнутого, колосоподібного суцвіття, яке часто розгалужене. У типового *T. pulcherrimus* ця ознака ніколи не представлена.

У ході опрацювання зразків у гербаріях (UU, CHER) і матеріалів власних польових досліджень нами виявлений гібрид *T. alternans* \times *T. pulegioides*. До сьогодні у природі його не фіксували і наводиться нами вперше. Зразки цих рослин виявляють проміжний характер морфологічних ознак, поєднуючи особливості будови *T. alternans* і *T. pulegioides*. Про виникнення рослин від гібридизації представників саме цих видів свідчить походження більшості зразків із локалітетів, у яких поширені лише ці два види, причому їхні популяції трапляються тут в одних і тих же оселищах.

Уперше виявленим нами у природі гібрид *T. alpestris* \times *T. pulcherrimus* subsp. *pulcherrimus*. Раніше міжвидовий гібрид *T. alpestris* \times *T. pulcherrimus* наводився лише для Західних Карпат, де він виникає внаслідок гібридизації представників *T. alpestris* із представниками судетсько-західнокарпатського підвиду *T. pulcherrimus* subsp. *sudeticus* (Lyka) P. Schmidt [2, 3, 6, 32]. Що ж стосується типового підвиду *T. pulcherrimus* subsp. *pulcherrimus*, то до сьогодні його гібриди з *T. alpestris* були невідомі. Основною причиною цього, поряд зі сильними відмінностями каріотипів, очевидно, є толерантність рослин до чинників середовища існування. Так, представники *T. pulcherrimus* subsp. *pulcherrimus* приурочені до субстратів з порівняно високим вмістом кальцію, на яких не можуть рости рослини *T. alpestris*. Як наслідок, представники цих таксонів практично не трапляються в одних і тих же оселищах [33]. Під час польових досліджень у гірському масиві Свидовець (Українські Карпати) влітку 2015 р. нами був виявлений локалітет (кар над озером Догяска), де рослини *T. pulcherrimus* subsp. *pulcherrimus* і *T. alpestris* ростуть у безпосередній близькості. У цьому ж місці були зібрані рослини, які, очевидно, мають гібридне походження. Загалом, вони проявляють комплекс морфологічних ознак, характерних для *T. pulcherrimus*. Одночасно у них проявляються ознаки, що наближають їх до *T. alpestris*: основними структуруючими елементами пагонової системи є генеративні пагони з дво- і трирічним циклом розвитку; на ребрах граней стебла генеративного пагона переважають довші та густіше розташовані волоски; крайова жилка на більшості листків нечітка, а на деяких узагалі не утворюється.

Спорадично на території дослідження трапляється гібрид *T. glabrescens* Willd. \times *T. pannonicus*, який описаний як нотовид *T. \times sparsipilus* Borbás. Попри сильну подібність до представників *T. glabrescens* і *T. pannonicus*, які, у свою чергу, морфологічно важко диференціюються один від одного, у гібрида виражена вузькообернено-яйцеподібна форма листків низової та серединної формацій, котра не характерна

для батьківських видів. У природних умовах виникнення гібридів між диплоїдом *T. pannonicus* ($2n = 28$) і тетраплоїдом *T. glabrescens* ($2n = 56$), як і між представниками інших видів, що суттєво відрізняються за плоїдністю, ймовірно, відбувається нечасто [8, 22, 36]. У випадку *T. pannonicus* і *T. glabrescens* виникненню їхніх гібридів сприяють часті тісні контакти представників цих видів, що спільно поширені на великій території в одних і тих же оселищах.

В. Pawłowski [33] за матеріалами гербаріїв KRA та KRAM для західних регіонів України наводить також гібриди *T. glabrescens* \times *T. pulegioides* (*T. \times vindobonensis* Heinr. Braun, *T. \times reichelianus* Opiz) і *T. glabrescens* \times *T. serpyllum* (*T. \times leopoliensis* Heinr. Braun). Критичне опрацювання нами цих гербарних зразків свідчить, що під *T. glabrescens* \times *T. pulegioides* зазвичай мається на увазі збірний матеріал представників *T. glabrescens*, *T. pannonicus* і *T. alternans*. Відомі два зразки *T. glabrescens* \times *T. serpyllum* із території дослідження визначені нами як морфологічно ухильні форми *T. glabrescens* (KRAM No 184018) і *T. serpyllum* (KRAM No 183624). Тому вважаємо, що в межах західних регіонів України гібриди *T. glabrescens* \times *T. pulegioides* та *T. glabrescens* \times *T. serpyllum* на сьогодні не виявлені.

Зважаючи на мінливість і нестабільність морфологічних ознак у гібридів роду *Thymus*, що набуває ще більшої ваги на тлі загальної мінливості видів роду *Thymus*, більшість дослідників уникали створення ключа для визначення гібридів. У представленій роботі зроблена спроба об'єднати гібриди чебреців флори західних регіонів України у ключі для визначення. Для ефективного визначення за цим ключем гербарних зразків необхідна якомога повна представленість на зразку пагонових систем рослин (збір має включати весь напівкущик або всі типи пагонів, наявні на ньому), а також наявність на етикетці детальної інформації про місце збору зразка. Під час визначення живих рослин у природі треба ретельно досліджувати оселище на предмет наявності батьківських форм (визначення більшості видів чебреців, які широко розповсюджені на території дослідження, можна здійснювати за ключем, опублікованим у нашій попередній роботі [29]). Ідентифікація батьківських форм, що ростуть в одному оселищі з потенційним гібридом, разом із зіставленням морфологічних ознак останнього з наведеним ключем, дають змогу практично безпомилково ідентифікувати гібрид.

Ключ для визначення гібридів

1. Стебла генеративних пагонів опушені лише по ребрах граней. Суцвіття зазвичай витягнуте, колосоподібне. На деяких генеративних пагонах формується нетипове суцвіття відкритий тирс, яке представлене сукупністю поодиноких квіток у пазухах листків; при цьому такі пагони продовжують моноподіально наростати верхівкою (рис. 1, Г). 2, 10–15 см. Цв. VI–VIII. Рослини верхнього лісового та субальпійського поясів Українських Карпат. ***T. alpestris* \times *T. pulegioides***

+ Стебла генеративних пагонів опушені рівномірно по всіх гранях; по всіх гранях, але з помітно коротшими і рідше розташованими волосками по двох протилежних гранях позмінно від міжвузля до міжвузля; по двох протилежних гранях позмінно від міжвузля до міжвузля. В усіх випадках волоски помітно довші та щільніше розташовані на ребрах граней. Поряд із нормально розвинутими суцвіттями (рис. 1, А, Б) часто наявні суцвіття, що мають нетипову будову: є вкороченими з дуже малою кількістю квіток (рис. 1, В) або представлені відкритими тирсами (рис. 1, Г) 2

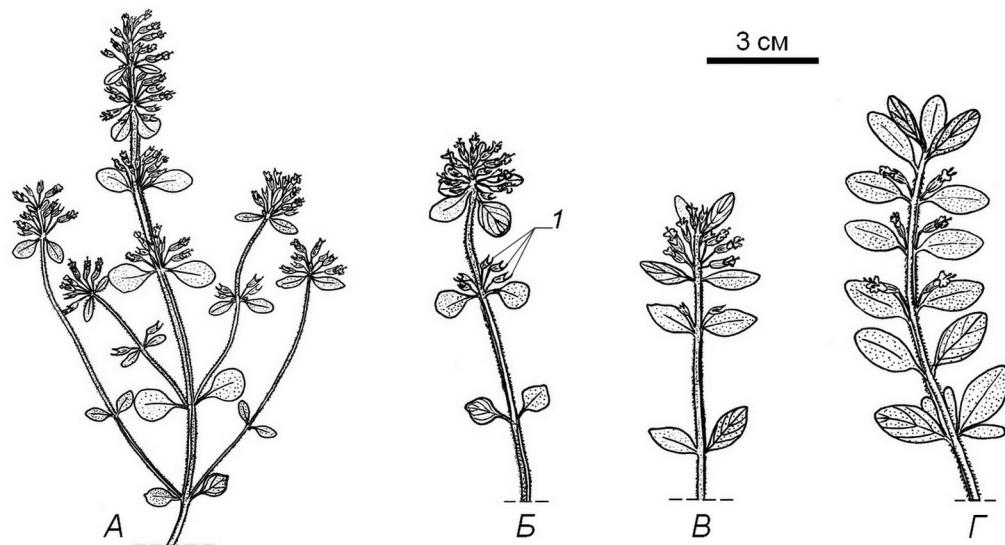

Рис. 1. Найхарактерніші типи суцвіть у гібридів роду *Thymus* флори західних регіонів України: А – витягнуте колосоподібне суцвіття *T. pulcherrimus* × *T. pulegioides*, ускладнене бічними відгалуженнями; Б – компактна головкоподібне суцвіття *T. alpestris* × *T. pulcherrimus* subsp. *pulcherrimus*: 1 – несправжнє кільце квіток; В – нетипове сильно вкорочене суцвіття *T. pannonicus* × *T. pulegioides*; Г – суцвіття відкритий типс *T. alpestris* × *T. pulegioides*

Fig. 1. The most characteristic inflorescences types in *Thymus* hybrids of flora of the western regions of Ukraine: А – elongated spike-shaped inflorescence of *T. pulcherrimus* × *T. pulegioides*, complicated by lateral branches; Б – compact capitate inflorescence of *T. alpestris* × *T. pulcherrimus* subsp. *pulcherrimus*: 1 – spurious flowers whorl; В – atypical highly shortened inflorescence of *T. pannonicus* × *T. pulegioides*; Г – open thyrse inflorescence of *T. alpestris* × *T. pulegioides*

2. Стебла генеративних пагонів опушені по двох протилежних гранях, позмінно від міжвузля до міжвузля, з помітно довшими (\pm удвічі) і щільніше розташованими волосками на ребрах граней. Рослини Українських Карпат і Передкарпаття 3

+ Стебла генеративних пагонів опушені інакше. Рослини рівнинної частини західних регіонів України 5

3. Листки короткочерешкові, від довгасто-еліптичних до овальних, 7–14 мм завдовжки та 4–7 мм завширшки. Листкова пластинка на поверхні гола. Бічні жилки тоншають і зникають біля краю листової пластинки, не зливаючись у крайову жилку. $\bar{\varnothing}$, 10–25 см. Цв. VI–VIII. Рослини передгір'їв і нижнього гірського поясу *T. alternans* × *T. pulegioides*

+ Листки з відносно довгим черешком (довжина черешка може сягати довжини листової пластинки), трикутно-овальні, овальні або майже круглі, часто різні за формою в межах однієї рослини, 5–15 мм завдовжки та 5–8 мм завширшки. Листкова пластинка на поверхні з розсіяними війками. На більшості листків бічні жилки або хоча б верхня їхня пара (чи дві пари) біля краю листової пластинки зливаються у крайову жилку, що проходить по краю листової пластинки (рис. 2). Рослини субальпійського і альпійського поясів у гірських масивах Свидовець, Чивчини, Чорногора 4

4. Суцвіття витягнуте колосоподібне, часто розгалужене (рис. 1, А). $\bar{\varnothing}$, 10–15 см. Цв. VII–VIII *T. pulcherrimus* × *T. pulegioides*

+ Суцвіття компактне, головкоподібне, іноді з одним додатковим несправжнім кільцем квіток, розташованим під суцвіттям (рис. 1, Б). Нерідко суцвіття розгалужене, в цьому разі бічні відгалуження завжди представлені головкоподібними суцвіттями. Дл., 5–12 см. Цв. VII–VIII ***T. alpestris* × *T. pulcherrimus***

5 (2) Стебла генеративних пагонів опушені по всіх гранях короткими волосками і щетинками, помітно довшими (± удвічі) на ребрах граней. Часто опушення стебел слабше або його майже немає по двох протилежних гранях, позмінно від міжвузля до міжвузля 6

+ Стебла генеративних пагонів ± рівномірно опушені по всіх гранях. Іноді на ребрах граней волоски можуть розташовуватися щільніше і бути незначно довшими 7

6. Листки від еліптичних до майже яйцеподібних, 10–20 мм завдовжки та 4–7 мм завширшки. Листкова пластинка на поверхні гола або різною мірою опушена. Дл., 10–25(30) см. Цв. VI–VIII ***T. pannonicus* × *T. pulegioides***

+ Листки від еліптичних до довгасто-еліптичних, 8–11 мм завдовжки та 2–5 мм завширшки. Листкова пластинка на поверхні завжди гола. Дл., 10–25 см. Цв. VI–VIII ***T. pulegioides* × *T. serpyllum***

7 (5). Усі листки в межах одного генеративного пагона однакові за будовою і відрізняються лише за розміром. Вони короткочерешкові, від еліптичних до довгасто-еліптичних. Дл., 8–15 см. Цв. VI–VIII. Рослини лук, сформованих на пісках, та оголень пісків у соснових і мішаних лісах у північній частині Подільської височини ***T. pannonicus* × *T. serpyllum***

+ Листки різних формацій у межах одного генеративного пагона відрізняються за формою, ступенем вираження черешка та розміром. Суцвіття витягнуте, колосоподібне 8

8. У межах одного генеративного пагона листки низової формації переважно черешкові з найбільшою шириною у верхній третині листкової пластинки; листки серединної та верхівкової формацій короткочерешкові з найбільшою шириною посередині листкової пластинки. Війки на зубцях нижньої губи чашечки зазвичай у кількості, що перевищує дванадцять пар; вони майже однакової довжини, яка не більша за ширину зубця при основі. Одночасно в однієї і тієї ж рослини на деяких чашечках війки на зубцях нижньої губи можуть бути широко розставлені, а їхня кількість є меншою або дорівнює дванадцяти парам. Дл., 8–12 см. Цв. VI–VII. Рослини гіпсових оголень в околицях сіл Хотимир і Жабокруки Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл. ***T. moldavicus* × *T. pannonicus***

+ У межах одного генеративного пагона листки низової та серединної формацій вузькооберненояйцеподібні з найбільшою шириною у верхній третині листкової пластинки та з коротким нечітким черешком, що плавно переходить у листкову пластинку; листки верхівкової формації еліптичні з найбільшою шириною посередині

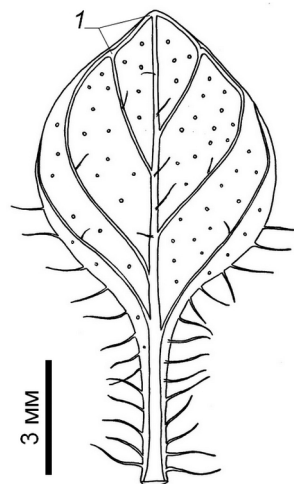

Рис. 2. Загальний вигляд листка *T. alpestris* × *T. pulcherrimus* subsp. *pulcherrimus*: 1 – крайова жилка

Fig. 2. General view of the leaf of *T. alpestris* × *T. pulcherrimus* subsp. *pulcherrimus*: 1 – marginal vein

листової пластинки. Війки на зубцях нижньої губи чашечки в кількості, що не перевищує дванадцяти пар; вони різної довжини, яка більша від ширини зубця при основі. Δ , 10–25 см. Цв. V–VIII. Рослини степових ділянок, лук, узлісь, кам'янистих і вапнякових оголень ***T. glabrescens* × *T. pannonicus***

Конспект гібридів роду *Thymus* L.

1. *T. moldavicus* Klokov & Des.-Shost. × *T. pannonicus* All.

Syn.: *T. odessanus* Klokov, 1954, Фл. СССР, 21: 501, in adnot., nom. nud.; Меницкий, 1978, Фл. европ. части СССР, 3: 196, in adnot.

Поширення: околиці сіл Хотимир і Жабокруки Тлумацького району Івано-Франківської області (рис. 3).

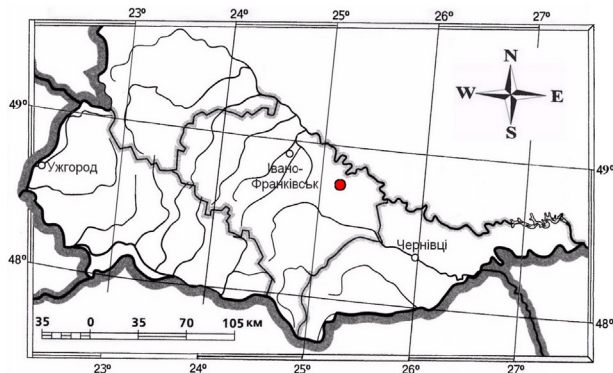

Рис. 3. Карта поширення *T. moldavicus* × *T. pannonicus* у західних регіонах України

Fig. 3. Map of *T. moldavicus* × *T. pannonicus* distribution in western regions of Ukraine

Опрацьовані гербарні зразки: Івано-Франківська обл.: Тлумацький р-н: – с. Хотимир, сх. околиці, пд. схил гіпсової скелі, N 48°45'44,28", E 25°08'41,13", 289 м н. р. м., VN 187, 05.07.2011, В. О. Начичко.

Цей гібрид часто наводять як нотовид *T. ×littoralis* Klokov & Des.-Shost, 1936, Тр. Н.-д. ін-ту ботан. ХДУ, 1: 113 [pro sp.] [7, 18, 19, 25, 26]. Водночас таксон *T. littoralis* первинно описаний у ранзі виду з Азовського узбережжя Криму [17] і наводиться як ендемік цієї локальної території [12, 13, 31]. Що ж стосується імовірних батьківських видів *T. moldavicus* і *T. pannonicus* (*T. marschallianus* auct.), то на території поширення *T. littoralis* вони, згідно з опрацьованими гербарними зразками, практично не трапляються разом. Зважаючи на це, сумнівним є ототожнення *T. littoralis* із міжвидовим гібридом *T. moldavicus* × *T. pannonicus*. До аналогічного висновку приходимо, порівнявши типовий зразок *T. littoralis* (KW No 25591) зі зразками *T. moldavicus* × *T. pannonicus*. Беручи до уваги той факт, що нечисленні локалітети *T. pannonicus* на півострові Крим розглядають як занесені [12, 13, 19, 25, 34], ще більш малоімовірною є думка, що *T. littoralis* – стабілізований у філогенезі вид гібридного походження, котрий виник як результат гібридизації предстаників згаданих раніше видів. Із наведених вище причин вважаємо неправильним подання цитованого гібриду під бінарною назвою *T. ×littoralis*. Отже, відповідно до МКН, цей гібрид може бути описаний як нотовид під іншою назвою.

Оскільки в межах *T. pannonicus* представлені форми з опушеними та неопушеними листками, то серед гібридів *T. moldavicus* × *T. pannonicus*, поряд з неопушеними екземплярами, можливі опушені.

2. *T. pulegioides* L. × *T. serpyllum* L. emend. Mill.

T. ×oblongifolius Opiz, 1825, Naturalientausch, 10: 241; Pawł. 1967, Fragm. Florist. Geobot. 13: 47; Меницкий, 1978, Фл. европ. части СССР, 3: 202, in adnot.;

Начичко, 2011, Наук. вісн. Чернівецького ун-ту. Біологія (Біологічні системи), 3(3): 292. – **Syn.:** *T. xpolessicus* Klokov, 1954, Фл. СССР, 21: 487, 538, nom. nud.; id. 1960, Фл. УРСР, 9: 333, nom. inval. [descr. ukr.]. – **Ч. довгастолистий.**

Нотовид описаний з території Чехії (за протологом: “Scharka bei Prag”).

Lectotypus: “No 129 auth. Herbar., *Thymus oblongifolius* Opiz, [...– B. H. i B. G.: нотатка Ф. М. Опіца з діагнозом виду], Scharka bei Prag, 1824, Kallmünzer”, PR No 143780/689 [P. A. Schmidt, 1977, Folia Geobot. Phytotax. 12: 396]; (vidimus photo!).

Поширення: Поліська низовина, пн. частина Волинської височини, Мале Полісся, Розточчя, пн. частина Подільської височини; локально в околицях с. Тростянець Миколаївського району Львівської області (рис. 4).

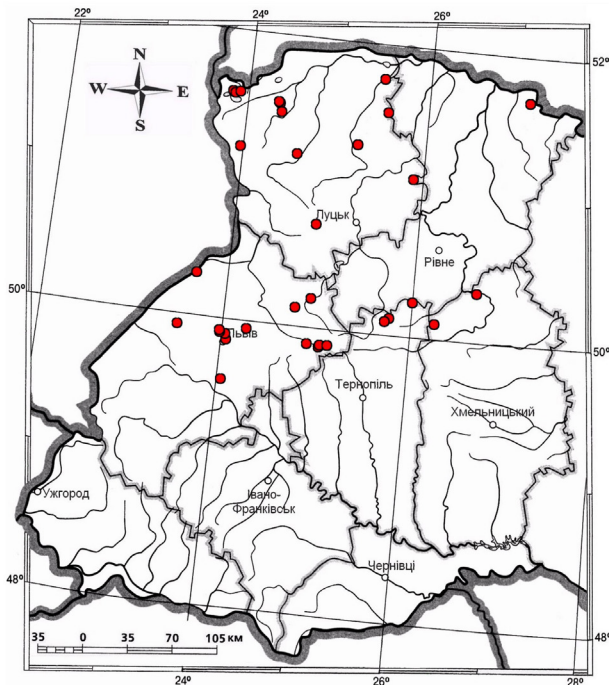

Рис. 4. Карта поширення *T. pulegioides* × *T. serpyllum* у західних регіонах України

Fig. 4. Map of *T. pulegioides* × *T. serpyllum* distribution in the western regions of Ukraine

Опрацьовані гербарні зразки: **Волинська обл.:** Шацький р-н: – узбіччя траси Шацьк–Піща, біля повороту до пансіонату “Лісова Пісня”, 30.06.2003, Р. О. Отчич, А. В. Степанова, LW. – с. Гаївка, на узбіччі дороги в сосновому лісі, 177 м н. р. м., N 51°38'15,1", E 23°54'04,9", VN 3151, 20.06.2012, В. І. Гончаренко. – зх. берег біля оз. Кримно, 05.07.1985, Н. Шунь, Л. Мороз, CHU. Любомльський р-н: – с. Вишнів, різнотравна лука, 20.07.2002, В. М. Мінарченко, KW NoNo 7576, 7577, 7578. Старовижівський р-н: – с. Дубечне, пд. околиці, узлісся соснового лісу, в травостої, N 51°31'38,1", E 24°23'01,0", 161 м н. р. м., VN 719, VN 720, 19.07.2013, В. О. Начичко, KW. – с. Дубечне, пд. околиці, узлісся соснового лісу, серед моху в тіні дерев, N 51°31'38,1", E 24°23'01,0", 161 м н. р. м., VN 721, 19.07.2013, В. О. Начичко. – с. Залюття, пн.-сх. околиці, обабіч залізничної колії, в травостої, N 51°30'58,9", E 24°23'42,9", 179 м н. р. м., VN 722, 19.07.2013, В. О. Начичко. – смт Стара Виживка, пн.-зах. околиці, обабіч залізничної колії, в зімкнутому травостої, N 51°27'27,9", E 24°25'10,9", 193 м н. р. м., VN 727, 19.07.2013, В. О. Начичко, KW. Ковельський р-н: – смт Люблинець, пд. околиці, в травостої на піщаному ґрунті, N 51°10'38,5",

Е 24°37'05,7", 205 м н. р. м., VN 705, 17.07.2013, В. О. Начичко, LW. – смт Люблинець, пн.-сх. околиці, сосновий ліс, серед моху і невисокої трави в тіні дерев, N 51°11'47,8", Е 24°38'00,5", 205 м н. р. м., VN 709, 17.07.2013, В. О. Начичко, LW.

Луцький р-н: – с. Кошів, степовий схил на крейді, 29.05.1961, Б. Заверуха, С. Смолко, KW. – околиці с. Кошів, степовий схил на громишах, 29.05.1961, Б. Заверуха, С. Смолко, KW No 8354.

Любешівський р-н: – дев'ятий квартал, ліс, Любешів, 13.06.1982, Т. Ярошук, СНУ.

Маневицький р-н: – Черемський ПЗ, урочище Бугаєва Гора, сосновий бір, 17.08.2003, В. В. Коніщук, KW No 40564. – с. Матейки, 07.1994, Т. Демчук, СНУ. – с. Майдан, пд.-зах. околиці, відкрито на узбіччі дороги обабіч залізничної колії, N 51°17'03,9", Е 25°14'16,0", 159 м н. р. м., VN 730. *Форма із стерильними та жіночими квітками; останні іноді з рудиментами тичинок*, 20.07.2013, В. О. Начичко. – с. Майдан, пд.-зах. околиці, на узбіччі дороги обабіч залізничної колії, в густому травостої, N 51°17'03,9", Е 25°14'16,0", 159 м н. р. м., VN 731. *Жіноча форма з рудиментами тичинок у квітках; поодинокі квітки стерильні*, 20.07.2013, В. О. Начичко. – с. Майдан, пд.-зах. околиці, обабіч залізничної колії, в травостої, N 51°17'07,5", Е 25°15'33,2", 163 м н. р. м., VN 734. *Жіноча форма*, 20.07.2013, В. О. Начичко, LW, KW.

Рівненська обл.: Рокитнівський р-н: – Перебродівське л-во, кв. 1, на лісовому острові, 16.07.2002, Т. Л. Андрієнко, РПЗ.

Хмельницька обл.: Білогірський р-н: – с. Степанівка, зах. околиці, узлісся соснового лісу, серед невисокої і негустої трави в тіні дерев, VN 545. *Ріс поруч з *Thymus serpyllum* L.*, 19.08.2012, В. О. Начичко, LW, KW.

Славутський р-н: – м. Нетішин, сх. край міста, на узбіччі дороги, серед високої трави, VN 29, 10.07.2009, В. О. Начичко.

Тернопільська обл.: Кременецький р-н: – Кременець, гора Воловиця, на крейді, 14.06.1958, Б. В. Заверуха, KW. – м. Кременець, гора Воловиця, схили гори, 14.06.1958, Б. В. Заверуха, KW. – околиці м. Кременця, гора Воловиця, лучно-степовий схил, 14.06.1958, Б. В. Заверуха, KW. – околиці м. Кременця, гора Воловиця, лучно-степовий схил, 19.06.1958, Б. В. Заверуха, KW. – м. Кременець, 29.06.1998, М. Сивин, ТНПУ. – м. Кременець, г. Бона, пн. схил, 01.07.1997, І. Журак, ТНПУ. – м. Кременець, зах. околиці г. Гостра, серед невисокої трави на вершині піщаного кар'єру, VN 80, 25.08.2009, В. О. Начичко. – с. Жолоби, узлісся, 02.06.1999, О. Л. Клебан, ТНПУ.

Шумський р-н: – с. Велика Іловиця, пн.-сх. околиці, на узліссі соснового лісу, серед густої трави, VN 71, 14.08.2009, В. О. Начичко. – с. Велика Іловиця, пн.-сх. околиці, на узліссі соснового лісу, серед густої трави, VN 72, 14.08.2009, В. О. Начичко, LW.

Львівська обл.: Буський р-н: – с. Топорів, пд. околиці, на узбіччі автодороги, серед невисокої трави, VN 83, 17.07.2009, Л. В. Березяк, LW.

Кам'янка-Бузький р-н: – смт Запитів, приблизно 1,2 км на пд. схід, на узбіччі дороги біля краю мішаного лісу, VN 3327, VN 3330, VN 3331, VN 3332, VN 3333, 07.07.2013, В. І. Гончаренко.

Бродівський р-н: – с. Станіславчик, пн.-зах. околиці, мезофітна лука обабіч шосе, в густому травостої, N 50°10'47,8", Е 24°53'22,8", 199 м н. р. м., VN 340, 16.07.2012, В. О. Начичко, LW.

Золочівський р-н: – Ruda Kołowska k. Sassowa, na piaszczystym ugorze porośniętym sosną на пн. skraju lasu Osmej, 25.09.1936, J. Małdalski, KRAM No 497155. – 1 км от с. Хмелевая в сторону Сасова, песчаные пустоши на месте бывшего военного полигона, пески террас, золотые (?), 2713, 2714, 2717, 15.08.1989, [А.] Кагало, [А.] Кузьярин, LWKS. – с. Жуличі, зах. околиці, на узліссі соснового лісу обабіч шосе, в травостої, VN 116, 15.07.2010, В. О. Начичко, LW. – с. Верхобуж, пд.-зах. околиці, на узліссі, 290 м н. р. м., N 49°51'13,5", Е 25°04'30,0", VN 3221, 21.08.2012, В. І. Гончаренко. – с. Верхобуж,

пд.-зах. околиці, на узліссі, 290 м н. р. м., N 49°51'14,3'', E 25°04'29,0'', VN 3222, 21.08.2012, В. І. Гончаренко. – с. Верховбуж, пд.-зах. околиці, на дорозі, 290 м н. р. м., N 49°51'15,9'', E 25°04'26,3'', VN 3224, 21.08.2012, В. І. Гончаренко. – с. Верховбуж, пд.-зах. околиці, на узліссі, 290 м н. р. м., N 49°51'15,9'', E 25°04'26,3'', VN 3225, 21.08.2012, В. І. Гончаренко. – с. Верховбуж, пд.-зах. околиці, на дорозі, 288 м н. р. м., N 49°51'16,6'', E 25°04'26,1'', VN 3229, 21.08.2012, В. І. Гончаренко. – с. Верховбуж, пд.-зах. околиці, узбіччя дороги в сосновому лісі, 291 м н. р. м., N 49°51'19,2'', E 25°04'26,1'', VN 3230, 21.08.2012, В. І. Гончаренко. – с. Верховбуж, пд.-зах. околиці, узбіччя дороги в сосновому лісі, 291 м н. р. м., N 49°51'19,2'', E 25°04'26,1'', VN 3233, 21.08.2012, В. І. Гончаренко. – с. Верховбуж, пд. околиці, на луці з *Nardus stricta* L. та *Calluna vulgaris* (L.) Hill., 291 м н. р. м., N 49°51'13,7'', E 25°05'29,9'', VN 3250, 22.08.2012, В. І. Гончаренко. – с. Верховбуж, пд. околиці, на луці, 291 м н. р. м., N 49°51'13,4'', E 25°05'27,7'', VN 3260, 22.08.2012, В. І. Гончаренко. – с. Верховбуж, пд. околиці, на луці, 291 м н. р. м., N 49°51'13,4'', E 25°05'27,7'', VN 3262, 22.08.2012, В. І. Гончаренко. **Жовківський р-н:** – с. Річки, пн.-сх. околиці, 3 км від села по шосе в напрямку на м. Угнів, серед невисокої та негустої трави, VN 43, 15.07.2009, В. О. Начичко, LW. **Яворівський р-н:** – с. Терновиця, зах. край села, на узбіччі ґрунтової дороги в напрямку до с. Чолгині, ксерофітна лука, VN 54, 01.08.2009, В. О. Начичко, LW. – с. Терновиця, зах. околиці, на узбіччі ґрунтової дороги в напрямку до с. Чолгині, ксерофітна лука, VN 55, 01.08.2009, В. О. Начичко. – с. Терновиця, пн.-сх. околиці, на узбіччі ґрунтової дороги в напрямку до с. Чолгині, серед невисокої та негустої трави, VN 56, 01.08.2009, В. О. Начичко. – с. Терновиця, пн.-сх. околиці, на узбіччі ґрунтової дороги на виїзді зі села, VN 59, 01.08.2009, В. О. Начичко, LW. – с. Терновиця, пн.-сх. околиці, у сосновому лісі обабіч шосе у напрямку на м. Яворів, серед густої трави, VN 60, 01.08.2009, В. О. Начичко, LW. **м. Львів:** – житловий масив Рясне-2, пн. околиці, на узліссі мішаного лісу справа від залізничної колії в напрямку на смт Брюховичі, VN 95, 08.07.2010, В. О. Начичко, LW. – Hołosko, wzgórze od strony Rzęsny poł., [s. dat.], A. Rehman, LW NoNo 112978, 115406, 115407. – Hołosko, po brzegach lasów w dolinie, [s. dat.], A. Rehman, LW No 115410. – Hołosko, pr. Leopolim (Galiciae), in pineto inter parentes, solo arenoso, 7.08.1891, B. Błocki, LW No 115236. – Brzuchowice, lasy, [s. dat.], A. Rehman, LW No 115412. **Миколаївський р-н:** – с. Тростянець, пн. околиці, гора на виїзді зі села, в сосновому лісі на вершині гори, серед невисокої трави, VN 316, 06.07.2012, В. О. Начичко.

Багато дослідників [7, 9, 25, 26] у склад нотовиду *T. xoblongifolius* включають представників описаного М. В. Клоковим і Н. О. Шостенко виду *T. podolicus* Klokov & Des.-Shost. 1936, Журн. Інст. бот. АН УРСР, 9(17): 193. Як наслідок, цей нотовид помилково наводився для територій у межах західних регіонів України, де разом не поширені або не представлені взагалі представники батьківських видів *T. pulegioides* і *T. serpyllum* [38, 40]. У попередніх роботах [27, 29] ми обґрунтували необхідність розгляду видової назви *T. podolicus* серед таксономічних синонімів *T. pannonicus*. Про неможливість ототожнення *T. podolicus* і *T. xoblongifolius* свідчить також порівняння типових зразків цих таксонів, відповідно KW No 025648 і PR No 143780/689.

3. *T. pannonicus* All. × *T. serpyllum* L. emend. Mill.

Syn.: *T. xarenarius* Bernh. ex Rchb. 1831, Fl. Germ. Excurs.: 312, nom. inval. [pro syn. *T. serpyllum* L.]; Pawł. 1967, Fragm. Florist. Geobot. 13: 47 [pro *T. marschallianus*

Willd. \times *T. serpyllum* L.]. – *T. \times desertostepposus* Ferd. Weber in Němec & al. 1958, Opiz u. seine Bedeut. Pflanzentaxon.: 240 [pro *T. marschallianus* Willd. \times *T. serpyllum* L.], nom. inval. [sine design. typi].

Поширення: пн. частина Подільської височини (рис. 5).

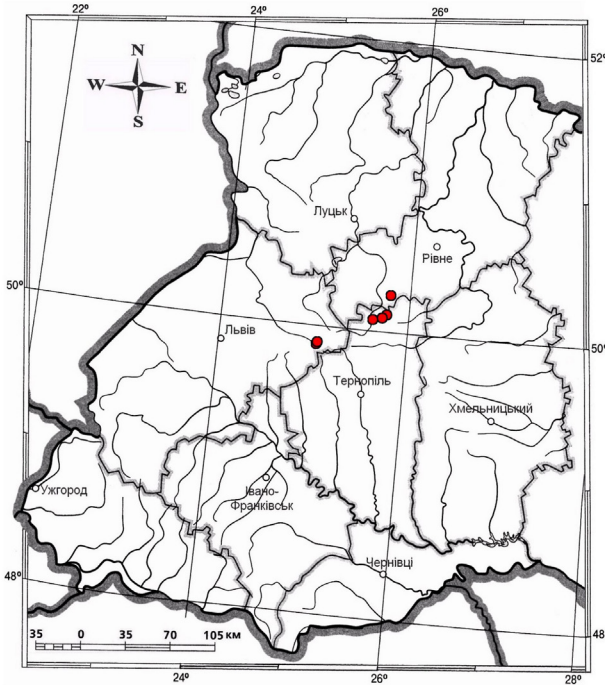

Рис. 5. Карта поширення *T. pannonicus* \times *T. serpyllum* у західних регіонах України

Fig. 5. Map of *T. pannonicus* \times *T. serpyllum* distribution in the western regions of Ukraine

Опрацьовані гербарні зразки: **Львівська обл.:** Золочівський р-н: – Ruda Kołtowska k. Sassowa, na piaszczystym ugorze porośniętym sosną na pn. skraju lasu Osmej, 25.09.1936, J. Małdalski, KRAM No 497085. – 1 км от с. Хмелевая в сторону Сасова, песчаные пустоши на месте бывшего военного полигона, пески террас, золотые (?), 27.15.1989, [А.] Кагало, [А.] Кузярин, LWKS. **Тернопільська обл.:** Кременецький р-н: – м. Кременець, г. Страхова, 27.05.1981, Р. Года, ТНПУ. – м. Кременець, г. Дівочі Скелі, 27.05.1981, [?] Бодашко, ТНПУ. – м. Кременець, г. Страхова, 16.06.1999, Р. Форсюк, ТНПУ. – с. Жолоби, схил пагорба, 01.06.1999, С. Данилюк, ТНПУ. – Smyga koło Krzemieńca, wydma piaszczyste, 26.06.1939, J. Motyka, LW No 150168. – Ostra Górka nad Dunajowem w Krzemienieckiem, piaszczyste zbocze u stóp skałek sarmackich, 5.06.1936, J. Motyka, LW No 150169. – Кременецькі гори, околиці с. Дунаєва, Лиса гора, трав'янистий схил, 30.09.1958, Б. Заверуха, KW.

Оскільки в межах *T. pannonicus* наявні форми з опушеними та неопушеними листками, то серед гібридів *T. pannonicus* \times *T. serpyllum*, поряд з неопушеними екземплярами, можуть бути представлені опушені. Ці форми іноді розглядають як різновидності: неопушені рослини – *T. \times desertostepposus* var. *desertostepposus*: Čáp, 1993, Biológia (Bratislava), 48: 29 [pro nm.], comb. inval.; опушені рослини – *T. \times desertostepposus* var. *roudnicensis* Ferd. Weber ex Čáp, 1993, Biológia (Bratislava), 48: 30 [pro nm.], comb. inval. Однак пропоновані номенклатурні комбінації не відповідають правилам МКН і тому не можуть використовуватись.

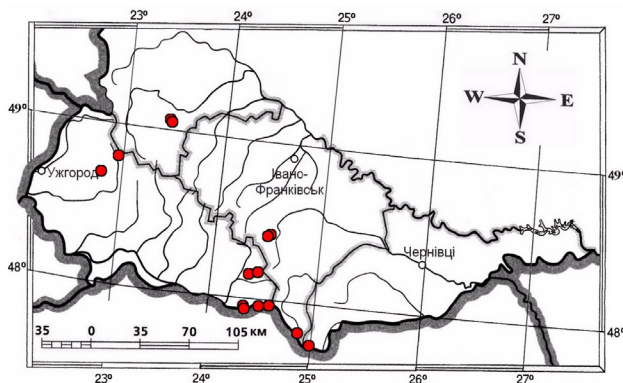
4. *T. alpestris* Tausch ex A. Kern. × *T. pulegioides* L.

Начичко, 2014, Вісн. Львів. ун-ту. Сер. біол. 64: 167. – **Syn.:** *T. ×pseudoalpestris* Ronniger ex Ferd. Weber in Němec & al. 1958, Opiz u. seine Bedeut. Pflanzentaxon.: 248 [pro *T. alpestris* Tausch × *T. pulegioides* L. subsp. *pulegioides*], nom. inval. [sine design. typi].

Поширення: Українські Карпати (рис. 6).

Рис. 6. Карта поширення *T. alpestris* × *T. pulegioides* у західних регіонах України

Fig. 6. Map of *T. alpestris* × *T. pulegioides* distribution in the western regions of Ukraine

Опрацьовані гербарні зразки: **Львівська обл.:** Сколівський р-н: – м. Сколе, зах. околиці, НПП “Сколівські Бескиди”, лука обабіч туристичної стежки, в травостой, N 49°03'12,3", E 23°26'15,7", 1173 м н. р. м., VN 799, 02.09.2013, В. О. Начичко. – м. Сколе, зах. околиці, НПП “Сколівські Бескиди”, г. Парашка, пд.-сх. макросхил, у травостой, N 49°04'08,53", E 23°25'01,91", 1220 м н. р. м., VN 807, 02.09.2013, В. О. Начичко. **Івано-Франківська обл.:** Яремчанська міськрада: – Yaremche city, Yavir mountain valley, among thick grass on the forest edge, 48°25'03.9"N, 24°30'19.34"E, 1124 m a.s.l., VN 327, 10.07.2012, V. O. Nachychko. – с. Поляниця, полонина Верхня Зелениця, узбіччя дороги, в травостой, N 48°24'17,1", E 24°28'46,5", 1160 м н. р. м., VN 325, 09.07.2012, В. О. Начичко. **Верховинський р-н:** – Чивчинські гори, г. Ротундул, 29.07.2003, [І.] Чорней, [М.] Величко, [В.] Буджак, [А.] Токарюк, СHER. **Закарпатська обл.:** Воловецький р-н: – с. Щербовець, луки під г. Пікуй, 02.07.1968, [В.] Чопик, KW. **Перечинський р-н:** – Тур'я-Полянське л-во, знижена субальпійська поляна в буковому лісі на г. Руна Плай, 19.06.1947, Д. Доброчаєва, KW. **Рахівський р-н:** – с. Кваси, біостаціонар ЛНУ ім. Івана Франка, в травостой, N 48°09'21,4", E 24°20'16,5", 1221 м н. р. м., VN 244, 08.08.2011, В. О. Начичко, KW. – підніжжя г. Петрос, 11.07.1956, [s. coll.], UU. – с. Ділове, полонина Квасничок, у травостой обабіч струмка, N 47°56'10,4", E 24°19'28,1", 1647 м н. р. м., VN 508. **Двостатева форма.** Росла поруч із жіночими формами. Неприємний фенольний запах, 27.07.2012, В. О. Начичко. – с. Луги, г. Неняска, зах. макросхил, відкрито серед каміння, N 47°57'43,2", E 24°27'50,7", 1780 м н. р. м., VN 517, 29.07.2012, В. О. Начичко. – с. Луги, г. Стіг, підніжжя пн. макросхилу, відкрито серед каміння, N 47°58'19,32", E 24°33'53,04", 1535 м н. р. м., VN 518, 30.07.2012, В. О. Начичко. – с. Богдан, г. Берлебашка, схил пд.-зах. експозиції під вершиною гори, в травостой, N 47°57'13,6", E 24°18'47,2", 1676 м н. р. м., VN 513, 28.07.2012, В. О. Начичко, LW. **Чернівецька обл.:** Путильський р-н: – хр. Чорний Діл, уроч. Білий Потік, 05.08.1992, [І.] Чорней, СHER.

5. *T. alpestris* Tausch ex A. Kern. × *T. pulcherrimus* Schur

T. ×pseudocarpaticus Pawł. 1966, Fragm. Florist. Geobot. 12: 408 [pro *T. alpestris* Tausch ex A. Kern. × *T. carpathicus* Čelak]. – **Ч. несправжньокарпатський.**

Нотовид описаний із території Словаччини (за протологом: “Tatri Alti: Vallis “Dolina Jaworowa”, pars inferior”).

Holotypus: “Herbarium D-rum S. et B. Pawłowski, *Thymus alpestris* × *carpathicus* = *Th. ×pseudocarpaticus* B. Pawł., Tatry Wys.: Dolina Jaworowa, w dolnej cząści, na ska-
le, 28.07.1925, B. Pawłowski”, KRAM No 332923 [Pawł. 1966, Fragm. Florist. Geobot. 12: 408]; (vidimus!).

Поширення: гірський масив Свидовець (Українські Карпати; рис. 7).

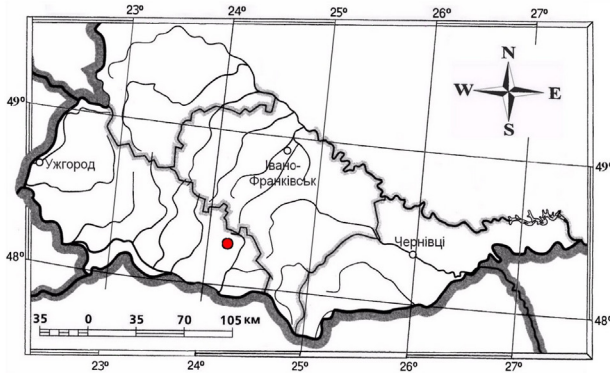

Рис. 7. Карта поширення *T. alpestris* × *T. pulcherrimus* у західних регіонах України

Fig. 7. Map of *T. alpestris* × *T. pulcherrimus* distribution in the western regions of Ukraine

Опрацьовані гербарні зразки: **Закарпатська обл.:** Рахівський р-н: – urban type settlement Yasinia, rocky hollow above the lake Herashaska, on the stones, N 48°16'19,9", E 24°09'50,6", 1640 m asl, VN 1004. *Female form with stamens rudiments in the flowers; was growing nearby a hermaphrodite form*, 12.07.2015, V. O. Nachychko. – urban type settlement Yasinia, rocky hollow above the lake Herashaska, on the stones. N 48°16'19,9", E 24°09'50,6", 1640 m asl, VN 1005. *Hermaphrodite form, which was growing nearby a female form*, 12.07.2015, V. O. Nachychko.

На території західних регіонів України (Українські Карпати) поширений гібрид *T. alpestris* × *T. pulcherrimus* subsp. *pulcherrimus*: Начичко, 2014, Вісн. Львів. ун-ту. Сер. біол. 64: 167, який відповідно до МКН може бути представлений під окремою назвою як нотопідвид у межах нотовиду *T. ×pseudocarpaticus*.

6. *T. pulcherrimus* Schur × *T. pulegioides* L.

T. ×czorsztyńensis Pawł. 1966, Fragm. Florist. Geobot. 12: 408 [pro *T. carpathicus* Čelak × *T. pulegioides* L.]. – **Syn.:** *T. ×pseudopulcherrimus* Pawł. 1966, Fragm. Florist. Geobot. 12: 408 [pro *T. pulcherrimus* Schur × *T. pulegioides* L.]. – **Ч. чорштинський.**

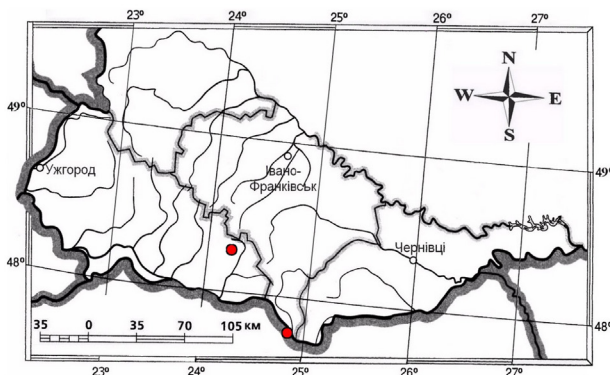
Нотовид описаний із території Польщі (за протологом: “Montes Pieniny: Czorsztyń, in saxosis calcareis, 510 m”).

Holotypus: “*Thymus carpathicus* Čel. × *Th. pulegioides* L. = *Th. ×czorsztyńensis* B. Pawł., nova hybr., Pieniny: Czorsztyń. Skały wapienne przy gościńcu, u stóp Góry Zamkowej, ok. 510 m n.p.m., 8.07.1965, S. i B. Pawłowsky”, KRAM No 38393 [Pawł. 1966, Fragm. Florist. Geobot. 12: 408]; (vidimus!).

Поширення: гірські масиви Свидовець і Чивчинські гори (Українські Карпати; рис. 8).

Рис. 8. Карта поширення *T. pulcherrimus* × *T. pulegioides* у західних регіонах України

Fig. 8. Map of *T. pulcherrimus* × *T. pulegioides* distribution in the western regions of Ukraine

Опрацьовані гербарні зразки: **Закарпатська обл.:** Рахівський р-н: – смт Ясіня, г. Великий Котел, схил зах. експозиції за 80 м від вершини гори, серед каміння, моху і трави (мезофітні умови), N 48°16'16,5", E 24°12'10,1", 1731 м н. р. м., VN 479, 06.08.2012, В. О. Начичко, LW. **Івано-Франківська обл.:** Верховинський р-н: – Góry Czerwczynskie: Fatia Banului, *Festucetum saxatilis*, 1610 m, 27.07.1934, S. і B. Pawłowski, KRAM No 332810.

Можливо, більш логічно було би зберегти за нотовидом назву *T. ×pseudopulcherrimus*, яка первинно відповідала гібридній формулі *T. pulcherrimus* × *T. pulegioides* та об'єднувала гібриди між представниками *T. pulegioides* і тією частиною представників виду *T. pulcherrimus* у сучасному розумінні (incl. *T. pulcherrimus* s. str., *T. carpathicus*), до якої належить номенклатурний тип *T. pulcherrimus*. Натомість назва *T. ×czorsztyzensis* початково об'єднувала гібриди між представниками *T. pulegioides* і тією частиною представників *T. pulcherrimus*, до якої номенклатурний тип *T. pulcherrimus* не належить. Однак у роботі В. Равловські [32] публікація назви *T. ×czorsztyzensis* і діагнозу відповідного нотовиду здійснюються першими. Тому ця назва має пріоритет згідно з МКН. На території західних регіонів України (Українські Карпати) поширений гібрид *T. pulcherrimus* subsp. *pulcherrimus* × *T. pulegioides*: Начичко, 2014, Вісн. Львів. ун-ту. Сер. біол. 64: 167, який відповідно до МКН може бути представлений під окремою назвою як нотопідвид у межах нотовиду *T. ×czorsztyzensis*.

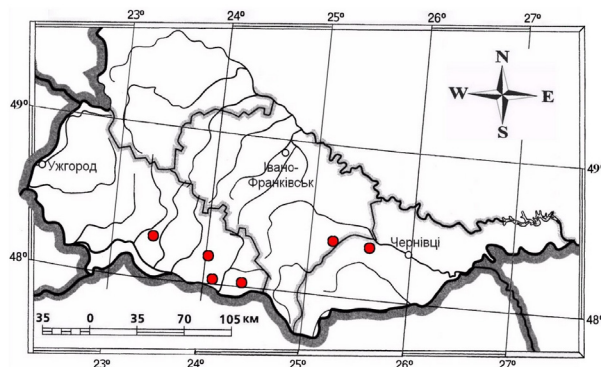
***T. alternans* Klokov × *T. pulegioides* L.**

Начичко, 2014, Вісн. Львів. ун-ту. Сер. біол. 64: 167.

Поширення: Передкарпаття, Українські Карпати (рис. 9).

Рис. 9. Карта поширення *T. alternans* × *T. pulegioides* у західних регіонах України

Fig. 9. Map of *T. alternans* × *T. pulegioides* distribution in the western regions of Ukraine

Опрацьовані гербарні зразки: Закарпатська обл.: Рахівський р-н: – ур. Квасний, 12.06.1985, [?] Чускур, УУ. – vill. Bohdan, southeastern outskirts, on the hayfield, N 48°01'49,3", E 24°21'25,7", 891 m asl, VN 1145. *Female form, which was growing nearby specimens of Thymus pulegioides L. and Thymus alternans* Klokov, 14.08.2015, V. O. Nachychko. **Тячівський р-н:** – с. Дубове, пд.-зах. відріг г. Апецька, на луці в травостої, VN 2879, 23.07.2010, В. І. Гончаренко. **Хустський р-н:** – с. Горінчово, правий берег р. Ріка, заплавна лука, 31.05.1952, [s. coll.], УУ. **Івано-Франківська обл.:** Косівський р-н: – окол. с. Рожнів, береги р. Рибниці, 30.06.1966, [?] Якименко, СHER. **Чернівецька обл.:** Кіцманський р-н: – с. Брусница, II терраса р. Черемош, в травостое по берегу реки, 20.06.1952, З. Горохова, СHER.

8. *T. pannonicus* All. × *T. pulegioides* L.

T. ×porcii Borbás, 1890, Math. Term. Közlem. 24: 92 [pro *T. super-Marschallianus* × *subcitratus*]; Начичко, 2014, Вісн. Львів. ун-ту. Сер. біол. 64: 167. – **Syn.:** *T. ×pilisiensis* Borbás, 1890, Math. Term. Közlem. 24: 94 [pro *T. sub-Marschallianus* × *T. subcitratus*]; Pawł. 1967, Fragm. Florist. Geobot. 13: 47 [pro *T. marschallianus* Willd. × *T. pulegioides* L.]; Меницкий, 1978, Фл. европ. части СССР, 3: 202, in adnot.; Начичко, 2011, Наук. вісн. Чернівецького ун-ту. Біологія (Біологічні системи), 3(3): 294. – *T. ×moravicus* Ronniger ex Ferd. Weber in Němec & al. 1958, Opiz u. seine Bedeut. Pflanzen-taxon.: 228 [pro *T. pannonicus* All. × *T. pulegioides* L. subsp. *pulegioides*], nom. inval. [sine design. typi]; Pawł. 1967, Fragm. Florist. Geobot. 13: 46 [pro *T. kostelekyanus* Opiz × *T. pulegioides* L.]. – *T. ×porcii* Borbás nothosubsp. *pilisiensis* (Borbás) P. A. Schmidt in Wisskirchen, 1997, Feddes Repert. 108: 109. – **Ч. Порція.**

Нотовид описаний з території Румунії та Угорщини (за протологом: "in collibus ad Rodna Hungariae orient. et ad Svábfaľu Günsii in comit. Castriferr.").

Syntypus: "*Thymus Porcii* (*super-Marschallianus* × *subcitratus*, v. *Marschallianus* × *montanus* ?) Borbás in Symbolae ad Thymos Europae mediae precipue Hungariae cognoscendos. 1890. p. 90. Nordöstliches Siebenbürgen. Auf grasigen Hügeln mit Lehmboden in der [...] Region bei Alt. Rodna, [s. dat.], Porcius", BP; (vidimus photo!).

Примітка. У гербарії МО наявний гербарний зразок МО No 2496889 (штрих-код МО-694887), який відсканований як тип *T. ×porcii* (режим доступу: <http://www.tropicos.org/Image/69330>). Однак дата збору на етикетці цього зразка ("05.1906") є набагато пізнішою від дати валідного оприлюднення назви нотовиду. З цих причин представлений зразок не міг бути використаний для складання діагнозу *T. ×porcii* і тому не належить до типового (оригінального) матеріалу цього таксону відповідно до МКН.

Поширення: Волинська, Подільська і Хотинська височини, Передкарпаття (рис. 10).

Опрацьовані гербарні зразки: Волинська обл.: Луцький р-н: – с. Рокині, дендропарк, 29.06.2004, [?] Бартошик, СНУ. – с. Рокині, 07.2004, [?] Квашко, СНУ. – с. Рокині, дендропарк, 09.07.2004, І. Люсик, СНУ. – м. Луцьк, парк ім. Л. Українки, 28.06.2004, [?] Суворова, СНУ. **Рівненська обл.:** Дубенський р-н: – с. Озеряни, біля колії, 231 м н. р. м., N 50°27'33,3", E 26°02'18,4", VN 3398, 11.08.2013, В. І. Гончаренко, KW. **Здолбунівський р-н:** – Zdobunów na Woľyniu, 17.07.[18]97, J. Paczowski, KRAM No 183612. **Львівська обл.:** м. Львів: – Lwów, [s. dat., s. coll.], KRA No 83774. – Lemberg, 1858, С. Hoelzl, KRAM No 183611. – Львів, Кривчиці, г. Хомець, 6.06.1968, [?] Завада, LWS No 83537. – Lwów, na zboczach "Piaskowej Góry", 6.07.1929, J. Maďalski, KRAM No 497067. – Leopoli (Galiciae); in collibus arenosis

gramin, locus "Góra piaskowa", [s. dat.], B. Błocki, P No P03418009. – Lwów, obok lasu węglіńskiego (Kaizerwald), [s. dat.], B. Błocki, KRAM No 183609. – Lyczaków, koło dworca, 10.06.1912, W. Szafer, KRA No 178666. – Lyczaków pod Lwowem, na zboczach trawiastych, 15.06.1912, W. Szafer, KRA No 178665. – Lwów, Pohulanka, na łące, 06.[s. a., s. coll.], LWS No 81365. Пустомитівський р-н: – Чишки, [s. dat.], О. Кузьма, LWS No 81346. Золочівський р-н: – Ресzenia k. Mikołajowa, na Mogile – kota 276 – k. gościńca, 14.06.1935, J. Małalski, KRAM No 497084. – опушка соснового леса возле с. Зозули, 28.05.1984, А. А. Кагало, LW. – Podole, Żulice koło Złoczowa, 05.1923, T. Wilczyński, KRAM No 238979. – с. Червоне, зах. околиці, Лиса гора, пд.-зах. схил, в травостої, VN 157, 27.06.2011, В. О. Начичко. – с. Червоне, зах. околиці, Лиса гора, сх. схил, серед невисокої трави, VN 161, 27.06.2011, В. О. Начичко. – с. Стінка, пн. околиці, Лиса гора, сх. схил, серед невисокої трави, VN 163, 27.06.2011, В. О. Начичко. – с. Зарваниця, пд.-сх. околиці, на оголенні крейди поблизу залізничного переїзду, VN 109, 12.07.2010, В. О. Начичко. Жидачівський р-н: – с. Лапшин, пн.-зах. околиці, схил крутого лівого берега р. Дністер, на оголенні піску, N 49°17'14,2", E 24°16'37,0", 275 м н. р. м., VN 671. Неопушена форма, росла поруч з опушеною, 11.07.2013, В. О. Начичко, KW. – с. Лапшин, пн.-зах. околиці, в травостої, N 49°17'33,0", E 24°16'27,0", 263 м н. р. м., VN 674, 11.07.2013, В. О. Начичко. – с. Лапшин, пн.-зах. околиці, схил пагорба пн. експозиції, на оголенні піску, N 49°17'41,6", E 24°16'21,7", 237 м н. р. м., VN 675, 11.07.2013, В. О. Начичко, LW. – с. Лапшин, пн.-зах. околиці, схил пагорба пн. експозиції, в травостої, N 49°17'41,6", E 24°16'21,7", 237 м н. р. м., VN 676, 11.07.2013, В. О. Начичко.

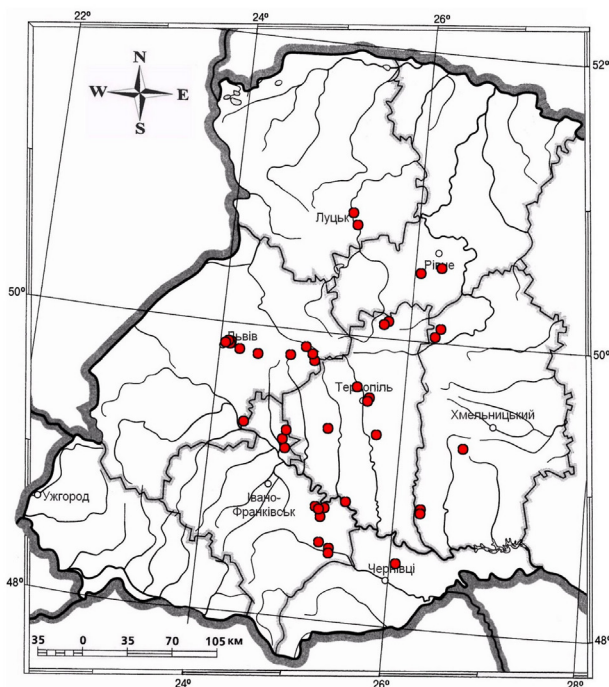

Рис. 10. Карта поширення *T. pannonicus* × *T. pulegioides* у західних регіонах України

Fig. 10. Map of *T. pannonicus* × *T. pulegioides* distribution in the western regions of Ukraine

Івано-Франківська обл.: Снятинський р-н: – Ілинці, Покуття, 20.09.1940, М. Пригородський, LWS No 83698. Галицький р-н: – г. Галич, берег Дністра, 29.05.1949,

[Г.] Кузнецова, KW. – с. Поділля, подільські скелі, на вершині гіпсової скелі, VN 210. *Ріс поруч з опушеними формами*, 12.07.2011, В. О. Начичко, KW. – с. Поділля, подільські скелі, зах. схил скелі, VN 211, 12.07.2011, В. О. Начичко. – с. Бовшів, пн. околиці, Касова гора, гіпсові оголення навпроти садибних ділянок, VN 202. *Ріс поруч з неопушеними формами*, 11.07.2011, В. О. Начичко. – с. Бовшів, пн. околиці, Касова гора, гіпсові оголення навпроти садибних ділянок, VN 203. *Ріс поруч з опушеними формами*, 11.07.2011, В. О. Начичко, KW. Тлумацький р-н: – с. Хотимир, пн.-сх. околиці, на оголенні гіпсу, в тіні чагарників, N 48°46'03,33", E 25°08'39,54", 283 м н. р. м., VN 168, 05.07.2011, В. О. Начичко. – с. Хотимир, пн.-сх. околиці, на оголенні гіпсу, N 48°46'02,11", E 25°08'36,97", 275 м н. р. м., VN 173, 05.07.2011, В. О. Начичко. – с. Хотимир, пн.-сх. околиці, пд. схил пагорба над ставом, у травостої, N 48°46'02,31", E 25°08'33,60", 265 м н. р. м., VN 177, 05.07.2011, В. О. Начичко. – с. Хотимир, пн.-сх. околиці, вершина пагорба над ставом, N 48°46'05,82", E 25°08'34,64", 270 м н. р. м., VN 180, 05.07.2011, В. О. Начичко. – с. Жабокруки, пд.-зах. околиці, пн. схил пагорба, в травостої поруч з гіпсовими оголеннями, N 48°44'29,5", E 25°08'40,9", 258 м н. р. м., VN 609, 03.07.2013, В. О. Начичко. – с. Жабокруки, 1,5 км на схід від села, вершина гори обабіч дороги до с. Гарасимів, у травостої, N 48°44'37,19", E 25°10'49,46", 268 м н. р. м., VN 190, 07.07.2011, В. О. Начичко. – с. Гарасимів, пд.-зах. околиці, гора обабіч шосе, в травостої, N 48°44'31,67", E 25°11'33,10", 263 м н. р. м., VN 194, 07.07.2011, В. О. Начичко. – In collibus pratis et [...], circuli Kolomiensis prope Horodenka, Obertyn, Kolomea, 1861, Dr. Zacherl, LWS No 83697. Городенківський р-н: – с. Чернелиця, поле, 15.07.1993, [?] Борис, ТНПУ. Коломийський р-н: – przy gościńcu Zabłotów-Kołomyja [...] (pow. Kołomyja), 7.06.[18]80, A. Śleńdziński, KRAM No 184021. Снятинський р-н: – Zabłotów, pow. Śniatynski, 13.08.[18]80, A. Śleńdziński, KRA No 83760. **Тернопільська обл.:** Кременецький р-н: – [s. loco], поле, 4.06.[s. a.], В. Олашин, ТНПУ. – м. Кременець, кам'янисті схили, 10.05.1974, [?] Демкович, ТНПУ. – м. Кременець, грабовий ліс, 17.06.1999, Н. А. Линок, ТНПУ. – м. Кременець, г. Страхова, 16.06.1999, Р. Форсюк, ТНПУ. – м. Кременець, ліс, 17.06.1999, І. Ю. Нема, ТНПУ. – с. Жолоби, схили гір, 03.06.1999, Т. А. Форсюк, ТНПУ. Підгаєцький р-н: – с. Новосілка, вапнякове відслонення, 20.06.1998, Н. Кравець, ТНПУ. Зборівський р-н: – с. Курівці, пд.-зах. околиці, схил пагорба пн.-зах. експозиції, відкрито на ґрунті з крейдовою основою, N 49°37'15,77", E 25°27'23,86", 332 м н. р. м., VN 264, 16.06.2012, В. О. Начичко. Тернопільський р-н: – м. Тернопіль, біля дороги, 26.06.1979, [?] Пшенична, ТНПУ. – с. Петрики, ліс, 8.06.1976, Л. Чумак, ТНПУ. – с. Петрики, 23.06.1976, Т. Єремєєва, ТНПУ. – с. Петрики, ліс, 20.06.1980, О. І. Генік, ТНПУ. – с. Петрики, біля залізниці, 06.1990, [?] Мельник, ТНПУ. – с. Петрики, 06.06.[19]90, О. Б. Жолінська, ТНПУ. – с. Петрики, 20.07.1991, І. Клебан, ТНПУ. Теребовлянський р-н: – степові схили по р. Гніздній вище м. Терембовлі [...], 04.07.1940, Ф. Гринь, KW. Борщівський р-н: – Trójsa koło Skały n/Zbruczem, pow. Borszczów, ścianka zalesiona nad Zbruczem, 29.07.1907, K. Hankiewicz, KRAM No 183615. – między Poklakami a Trójcą w pow. Borszczówskiem, 3.08.[18]76, A. Śleńdziński, KRA No 83759. – Bereżanka, pow. Borszczów, przy drogach, 12.07.1906, K. Hankiewicz, KRAM No 183623. **Хмельницька обл.:** Білогірський р-н: – с. Хорошів, околиці села, 16.06.1994, Л. Д. Котик, ТНПУ. – с. Сивки, сх. околиці, мезофітна лука біля соснового лісу, серед густої трави, VN 08, 20.06.2009, В. О. Начичко. – с. Сивки, сх. околиці, схил пагорба навпроти соснового лісу, серед густої трави. VN 09A, 20.06.2009, В. О. Начичко. – с. Сивки, пд. околиці,

на узбіччі дороги до с. Міжгір'я, серед невеликої трави, VN 91, 30.06.2010, В. О. Начичко, KW. – с. Сивки, пд. околиці, на узліссі соснового лісу, неподалік старого плодового саду, VN 92, 30.06.2010, В. О. Начичко. Городоцький р-н: – Trostianietz pr. Telsztyn, Podolia, distr. Proskurów, 26.07.1912, J. Paczosi, KRAM No 183606. **Чернівецька обл.**: Новоселицький р-н: – ок. с. Чорнівка, біля цегельного заводу, узлісся, 13.07.2003, Т. Никирса, CHER.

Оскільки в межах *T. pannonicus* наявні форми з опушеними та неопушеними листками, то серед гібридів *T. pannonicus* × *T. pulegioides*, поряд із неопушеними екземплярами, трапляються також опушені. Ці форми іноді розглядають як різновидності в межах нотовиду *T. ×porcii*: неопушені рослини – *T. ×porcii* var. *porcii*: Čáp, 1993, Biológia (Bratislava), 48: 29 [pro nm.] та *T. ×porcii* var. *pilisensis* (Borbás) Čáp, 1993, Biológia (Bratislava), 48: 29 [pro nm.], comb. inval.; опушені рослини – *T. ×porcii* var. *moravicus* (Ronniger ex Ferd. Weber) Čáp, 1993, Biológia (Bratislava), 48: 29 [pro nm.], comb. inval. Однак пропонувані номенклатурні комбінації не відповідають правилам МКН і тому не можуть використовуватись.

9. *T. glabrescens* Willd. × *T. pannonicus* All.

T. ×sparsipilus Borbás, 1890, Math. Term. Közlem. 24: 94 [pro *T. lanuginosus* Mill. × *T. marshallianus* Willd.]. – **Syn.**: *T. ×rapaicsii* Ronniger ex Ferd. Weber in Němec & al. 1958, Opiz u. seine Bedeut. Pflanzentaxon.: 246 [pro *T. austriacus* Bernh. × *T. pannonicus* All.], nom. inval. [sine design. typi]; Pawł. 1967, Fragm. Florist. Geobot. 13: 42 [pro *T. austriacus* (Bernh. ex Ronniger) Ronniger × *T. kosteleckyanus* Opiz], p. max p. – *T. ×zimmermannii* Ferd. Weber. in Němec & al. 1958, Opiz u. seine Bedeut. Pflanzentaxon.: 244 [pro *T. glabrescens* Willd. × *T. marshallianus* Willd.], nom. inval. [sine design. typi]; Pawł. 1967, Fragm. Florist. Geobot. 13: 47, p. max p. – **Ч. розсіяновийчастий.**

Нотовид описаний із території Словаччини (за протоологом: “in herbis ad Baldócz Scepusii”).

Holotypus: “Dr. Borbás, Thymi Hung. exsicc., *Thymus sparsipilus* Borb., in montibus ad Baldócz Scepusii, 10.07.1888, Szépliget, teste Dr. Borbás”, BP No 550412 [Borbás, 1890, Math. Term. Közlem. 24: 94]; (vidimus photo!).

Поширення: Подільська височина (рис. 11).

Опрацьовані гербарні зразки: **Львівська обл.**: Пустомитівський р-н: – Podborce koło Lwowa, na resztkę niezaoranego bardzo zniszczonego stepu na szczycie “Kamiennej Góry”, [...], 3.06.1934, J. Mądalski, KRAM No 497054. – Podborce koło Lwowa, na pd. od wsi przy drodze ze Lwowa do Miklaszowa, 3.06.1934, J. Mądalski, KRAM No 497075, 497076. **Тернопільська обл.**: Бучацький р-н: – Sokulec (pow. Buczański), 15.06.1979, A. Śleńdziński, KRA No 178791. Чортківський р-н: – Podole, pow. Czortków: “Żmijowiec” ad Ulaszkowce [...], 20.05.1934, B. Pawłowski, KRAM No 332820. Заліщицький р-н: – Zaleszczyki, na stokach jaru Dniestru, 4.06.1926, J. Mądalski, KRAM No 497055. Борщівський р-н: – Krzywce k. Germakówki, na małej podnizszonej haławie oraz na wysokiej miedzy na lewym brzegu jaru Cyganki naprzeciw jej ujścia do Niczawy, 4.07.1938, J. Mądalski, KRAM No 497053. – Podole, Borszczów, [s. dat., s. coll.], KRA No 83780. – Podole, Muszkatówka, pow. Borszczów, [s. dat., s. coll.], KRA No 83779. **Івано-Франківська обл.**: Городенківський р-н: – Podole, Ostrowiec pod Horodenką, słoneczne skałki gipsowe, obok *Teucrium pannonicum*, *Alsine setacea*, 15.06.1911, J. B. B., KRAM No 497059 ([Exsiccatum:] M. Raciborski. Rośliny polskie, Nr. 722).

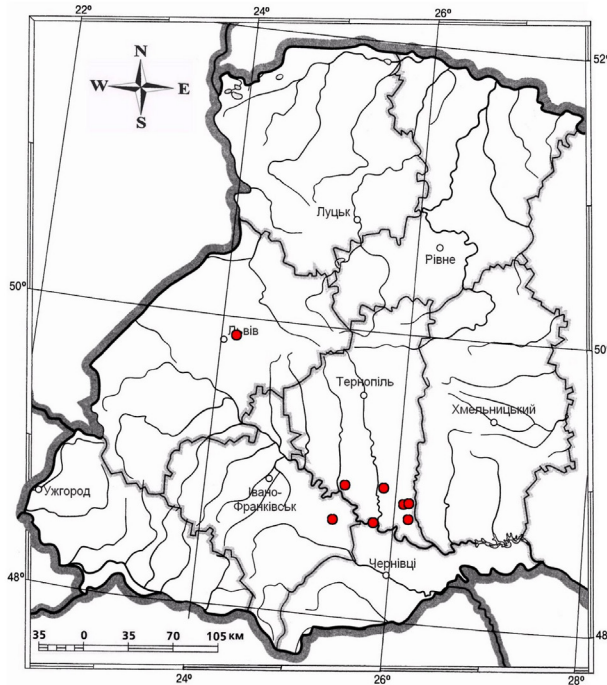

Рис. 11. Карта поширення *T. glabrescens* × *T. pannonicus* у західних регіонах України

Fig. 11. Map of *T. glabrescens* × *T. pannonicus* distribution in the western regions of Ukraine

Оскільки в межах батьківських видів наявні форми з опушеними та неопушеними листками, то серед гібридів *T. glabrescens* × *T. pannonicus*, поряд з неопушеними екземплярами, трапляються також опушені. Ці форми іноді розглядають як різновидності в межах нотовиду *T. ×sparsipilus*: неопушені рослини – *T. ×sparsipilus* var. *zimmermanii* (Ferd. Weber) Čáp, 1993, *Biológia* (Bratislava), 48: 28 [pro nm.], comb. inval.; опушені рослини – *T. ×sparsipilus* var. *sparsipilus*: Čáp, 1993, *Biológia* (Bratislava), 48: 28 [pro nm.]. Однак пропонувані номенклатурні комбінації є суперечливими з точки зору правил МКН і тому не можуть використовуватись.

ВИСНОВОК

За результатами проведеного дослідження встановлено, що різноманіття гібридів роду *Thymus* флори західних регіонів України представлене дев'ятьма міжвидовими гібридами. Із них гібриди *T. alternans* × *T. pulegioides* і *T. alpestris* × *T. pulcherrimus* subsp. *pulcherrimus* є новими для науки. Більшість із виявлених гібридів (п'ять) поширені у рівнинній частині досліджуваної території. Натомість таксони *T. pulcherrimus* × *T. pulegioides*, *T. alpestris* × *T. pulcherrimus*, *T. alpestris* × *T. pulegioides* трапляються виключно в Українських Карпатах, а *T. alternans* × *T. pulegioides* – в Українських Карпатах і на Передкарпатті.

1. Błocki B. Correspondenz. **Österr. Bot. Z.**, 1886; 36(3): 103–104.
2. Čáp J. Několik poznámek k problematice mateřídoušek sekce *Serpyllum* (Miller) Benthama s hlavním zřetelem k československým taxonům. **Biológia (Bratislava)**, 1990; 45(5): 403–411.
3. Čáp J. Poznámky k problematice mateřídoušek sekce *Serpyllum* (Miller) Benthama, II. Druh východosibiřský a kříženci v Čechách a na Slovensku. **Biológia (Bratislava)**, 1993; 48(1): 27–30.
4. Čáp J. Mateřídoušky severní, střední, západní a jižní Evropy. **Muzeum a současnost, Roztoky, ser. natur**, 2000; 14: 27–63.
5. Čáp J. Anmerkungen zur Variabilität der Gattung *Thymus* L. III. Die Variabilität von *Thymus glabrescens* Willd. und nomenklatorische Kombinationen. **Acta Musei Moraviae, Scientiae biologicae (Brno)**, 2005; 90: 251–261.
6. Čáp J., Šipošová H. 31. *Thymus* L. Dúška (materina dúška). In: Bertová L., Goliašová K. (Eds.) **Flóra Slovenska**. Bratislava: VEDA, 1993; 5(1): 335–367.
7. Czerepanov S.K. **Vascular plants of Russia and adjacent states (the former USSR)**. Cambridge: Univ. Press, 1995. 516 p.
8. Gogina E.E. **The variability and morphogenesis in the genus Thyme**. Moscow: Nauka, 1990. 208 p. (In Russian).
9. Govaerts R., Paton A., Harvey Y. et al. Lamiaceae Martinov. In: Govaerts R. (Ed.) **World Checklist of Selected Plant Families. Facilitated by the Royal Botanic Gardens, Kew**. Published on the Internet, 2015. Available at: <http://apps.kew.org/wcsp/home.do>. Last accessed 10 September 2015.
10. Kagalo A.A., Skibitska N.V., Lyubinska L.G. et al. The vascular plants of Kamianets-Podilskyi city. In: Kagalo A.A., Shevera M.V., Levanets A.A. (Eds.) **Biodiversity of Kamianets-Podilskyi: Preliminary critical inventarisation checklist of plants, fungus and animals**. Lviv: Liga-Press, 2004: 82–134. (In Ukrainian).
11. Klovov M.V. 32. Thyme. *Thymus* L. In: Klovov M. V. (Ed.) **Key of plants of the USSR**. Kyiv; Kharkiv: State Publishing House of the Agricultural Literature of the USSR, 1950: 425–429. (In Ukrainian).
12. Klovov M.V. Genus 1299. Thyme – *Thymus* L. In: Komarov V. L. (Ed.) **Flora of the USSR**. Moscow; Leningrad: Publishing House of Academy of Sciences of the USSR, 1954; 21: 470–591. (In Russian).
13. Klovov M.V. Genus 748. Thyme – *Thymus* L. In: Zerov D.K. (Ed.) **Flora of the USSR**. Kyiv: Publishing House of Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, 1960; 9: 294–348. (In Ukrainian).
14. Klovov M.V. 35. Thyme. – *Thymus* L. In: Zerov D.K. (Ed.) **Key of plants of Ukraine**. Kyiv: Urozhaj, 1965: 577–581. (In Ukrainian).
15. Klovov M.V., Desjatova-Shostenko N.O. Revision of the species of the genus *Thymus* in Ukraine. **Proceedings of the Agricultural Scientific Committee of Ukraine. Botanical Section**, 1927; 1(3): 110–140. (In Ukrainian).
16. Klovov M., Desjatova-Shostenko N. Thymes of Ukraine. **Bulletin du Jardin Botanique de Kieff**, 1932; 16: 77–97. (In Ukrainian).
17. Klovov M. V., Desjatova-Shostenko N. O. A new species of the genus *Thymus* from Crimea. **Proceedings of the Research Institute of Botany (Kharkov State University)**, 1936; 1: 113–114. (In Ukrainian).
18. Knyasev M.S. The survey of East European and Urals species of the genus *Thymus* (Lamiaceae). **Bot. Zhurn. (Moscow & Leningrad)**, 2015; 100(2): 114–141. (In Russian).
19. Kotov M.I. Genus 35. Thyme – *Thymus* L. In: Prokudin Yu. N. (Ed.) **Key of higher plants of Ukraine**. Kyiv: Naukova Dumka, 1987: 311–312. (In Russian).
20. Margittai A. Adatok az Északkeleti Felvidék flórájához. **Bot. Köz.**, 1927; 24(5–6): 154–164.
21. Margittai A. Additamenta ad Floram Carpatorum Septemtrionali-orientalium. **Magy. Bot. Lap**, 1933; 32(1–6): 95–104.

22. Mártonfi P., Mártonfióva L. *Thymus* chromosome numbers from Carpathians and Pannonia. **Thaiszia – J. Bot.** 1996; 6: 25–38.
23. Marynych O.M. (Ed.) **Geographic Encyclopedia of Ukraine: in 3 vol.** Kyiv: "Ukrainian Soviet Encyclopedia" named after M. P. Bazhan, 1989; 1(A–Zh): 1–416; 1990; 2(Z–O): 1–480; 1993; 3(P–Ya): 1–480. (In Ukrainian).
24. McNeill J., Barrie F.R., Buck W.R. et al. (Eds.) **International Code of Nomenclature for algae, fungi, and plants (Melbourne Code), adopted by the Eighteenth International Botanical Congress Melbourne, Australia, July 2011.** Königstein: Koeltz Scientific Books, 2012. 238 p.
25. Menitsky Yu.L. Genus 35. Thyme – *Thymus* L. In: Fedorov An. A. (Ed.) **Flora of the European part of USSR.** Leningrad: Nauka, 1978; 3: 191–204. (In Russian).
26. Mosyakin S. L., Fedoronchuk M. M. **Vascular plants of Ukraine. A nomenclatur checklist.** Kyiv, 1999. 345 p.
27. Nachychko V.O. The genus *Thymus* L. (Labiatae Juss.) in the flora of Volyno-Podolia. **Scientific Herald of Chernivtsy University (Biological Systems)**, 2011; 3(3): 291–297. (In Ukrainian).
28. Nachychko V.O., Honcharenko V.I. Representativeness of the genus *Thymus* L. in protected areas of West Ukraine. **Status and biodiversity of ecosystems of Shatsky National Nature Park: proceedings of scientific conference (September 12–15, 2013, Shatsk).** Lviv: SPOLOM, 2013: 58–60. (In Ukrainian).
29. Nachychko V. The genus *Thymus* L. (Labiatae Juss.) in the Ukrainian Carpathians' flora: systematics and taxonomic problems. **Visnyk of Lviv University. Biological Series**, 2014; 64: 159–169. (In Ukrainian).
30. Nachychko V. **The genus *Thymus* L. (Lamiaceae) in the flora of West Ukraine: Author's abstract of thesis for the degree of Doctor of Philosophy (Ph. D.) in Biology.** Kyiv, 2015. 21 p. (In Ukrainian).
31. Novosad V.V. Littoral thyme. *Thymus littoralis* Klokov et Des.-Shost. In: Didukh Y. P. (Ed.) **Red Data Book of Ukraine: Plant Kingdom.** Kyiv: Globalkonsalting, 2009: 509. (In Ukrainian).
32. Pawłowski B. Observationes ad *Thymos* polonicos et nonnullus ucrainicos pertinentes. **Fragm. Florist. Geobot.** 1966; 12(4): 387–412.
33. Pawłowski B. Rozmieszczenie geograficzne kilku macierzanek (*Thymus* L.) w Polsce i zachodniej Ukrainie. **Fragm. Florist. Geobot.** 1967; 13(1): 15–50.
34. Schmidt P., Knapp H. D. Die Arten der Gattung *Thymus* L. (Labiatae) im herzynischen Florengebiet. **Wiss. Z. Univ. Halle. Math.-Naturwiss. R.** 1977; 26(2): 71–118.
35. Shiyan N. M. (Ed.) **Herbaria of Ukraine. Index Herbariorum Ucrainicum.** Kyiv: Alterpres, 2011. 442 p. (In Ukrainian).
36. Štěpánek J., Tomšovic P. 29. *Thymus* L. – mateřídouška. In: Slavík B. (Ed.) **Květena České Republiky.** Praha: Academia, 2000; 6: 656–669.
37. Szafer W., Kulczyński S., Pawłowski B. **Rośliny polskie: opisy i klucze do oznaczania wszystkich gatunków roślin naczyniowych rosnących w Polsce bądź dziko bądź też zdziczałych lub częściej hodowanych.** Lwów; Warszawa: Książnica-Atlas, 1924. XXXII, 736 s.
38. Termena B.K., Stefanyk V.I., Serpokrylova L.S. et al. **Synopsis of the flora of North Bukovina (vascular plants).** Chernivtsi, 1992. 227 p. (In Ukrainian).
39. Thiers B. **Index herbariorum: A global directory of public herbaria and associated staff.** New York Botanical Garden's Virtual Herbarium, [continuously updated]. Available at: <http://sweetgum.nybg.org/ih/>. Last accessed 10 September 2015.
40. Tkachyk V.P. **Precarpathians flora.** Lviv: SHSS, 2000. 254 p. (In Ukrainian).

HYBRIDS OF *THYMUS* L. (LAMIACEAE) GENUS IN FLORA OF THE WESTERN REGIONS OF UKRAINE: TAXONOMIC COMPOSITION AND DISTRIBUTION**V. O. Nachychko, V. I. Honcharenko***Ivan Franko National University of Lviv, 4, Hrushevskiyi St., Lviv 79005, Ukraine
e-mail: nachychko@gmail.com*

Hybridization is a typical phenomenon in the taxonomically critical genus of thyme – *Thymus* L. (Lamiaceae Martinov). However, little attention has been drawn until now to the question of correct identification of thyme hybrid forms as a way to solve taxonomic problems in this plant group. The paper presents the results of critical taxonomic study of *Thymus* hybrids in the flora of western regions of Ukraine and the ascertainment of their distribution in the studied area. The hybrid diversity was found to be represented by nine interspecific hybrids. Among them, the hybrids *T. alternans* Klokov × *T. pulegioides* L. and *T. alpestris* Tausch ex A. Kern. × *T. pulcherrimus* Schur subsp. *pulcherrimus* are new for science. An annotated list of *Thymus* hybrids in flora of the western regions of Ukraine is presented, including the hybrid formula, main synonyms, basic literature, distribution in the western regions of Ukraine, map of distribution, list of the examined herbarium specimens, and critical comments. If a hybrid has been validly described as a nothospecies, then its Latin and Ukrainian binary names, nomenclature reference, and information about the nomenclature type and its deposition place are additionally provided. An original key identification of *Thymus* hybrids is proposed.

Keywords: *Thymus* L., hybrid, western regions of Ukraine, systematics, chorology.

ГИБРИДЫ РОДА *THYMUS* L. (LAMIACEAE) ВО ФЛОРЕ ЗАПАДНЫХ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ: ТАКСОНОМИЧЕСКИЙ СОСТАВ И РАСПРОСТРАНЕНИЕ**В. А. Начычко, В. И. Гончаренко***Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Грушевського, 4, Львов 79005, Украина
e-mail: nachychko@gmail.com*

Гибридизация является типичным явлением в пределах таксономически критического рода тимьян – *Thymus* L. (Lamiaceae Martinov). Однако вопросу корректного установления гибридных форм тимьянов как пути к решению проблем систематики этой группы растений до сегодня отводилась преимущественно второстепенная роль. В представленной работе приведены результаты критико-таксономического исследования гибридов рода *Thymus* флоры западных регионов Украины с выяснением их распространения на исследованной территории. Установлено, что разнообразие гибридов представлено на сегодня девятью междувидовыми гибридами. Среди них гибриды *T. alternans* Klokov × *T. pulegioides* L. и *T. alpestris* Tausch ex A. Kern. × *T. pulcherrimus* Schur subsp. *pulcherrimus* являются новыми для науки. Приведен аннотированный конспект гибридов рода *Thymus* во флоре западных регионов Украины, который включает гибридную формулу, основные синонимы, базовую литературу, распространение на территории западных регионов Украины, карту распространения, перечень исследованных гербарных образцов

и критические комментарии. Если гибрид законно описан как нотовид, дополнительно приводятся его латинское и украинское бинарные названия, номенклатурная справка, сведения о номенклатурном типе и месте его хранения. Предложен оригинальный ключ для определения гибридов.

Ключевые слова: *Thymus* L., гибрид, западные регионы Украины, систематика, хорология.

Одержано: 28.09.2015